

נעשה אדם

אמת ושקר ב'

משלי ד':י"ח

וְאֶרְוֹז צְדִיקִים כְּאוֹר נֶגַהּ הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד יָכוֹן הַיּוֹם:

But the way of the righteous is like the light of dawn; it shines ever brighter until the day is perfect.

נתיבות שלום חנוכה עמ' קי"ב

ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. מאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע, אור"ח נוטריקון אור ח', מרומז לאור שמונת ימי חנוכה שנא כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, שעשוי להאיר באורו את כל ימות השנה. כי חז"ל תקנו את נר חנוכה שיאיר ליהודי בכל העיתים ובזמני חשכות, ולשם כך לא די בהארה לשעתה שיאיר רק את ימי החנוכה, אלא צריך להאיר את כל השנה. וכן מרומז בכתוב סיום פרשת הנשיאים שקראים בזאת חנוכה, דכתיב (במדבר ז':פ"ד) זאת חנוכת המזבח ביום המשך אותו, ואח"כ נאמר (שם פ"ח) זאת חנוכת המזבח אחרי המשך אותו. זאת חנוכת המזבח ביום המשך אותו רומז להארת ימי החנוכה עצמם, וזאת חנוכת המזבח אחרי המשך אותו, היינו האור שנמשך לאחר חנוכה שהוא כאור נוגה הולך ואור, שבמשך כל השנה יהודי מתחזק מכח האורות של חנוכה.

• ד' כתות שאינם מקבלים פני השכינה

גמ' סוטה מב.

א"ר ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע כת ליצים דכתיב משך ידו את לוצצים כת חניפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבא כת שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע:

R Yirmiya bar Abba said: Four classes will not receive the presence of the Shechinah: the class of scoffers, the class of flatterers, the class of liars, and, the class of slanderers. The class of scoffers, as it is written: He stretched out His hand against scorners. The class of flatterers, as it is written: For a flatterer shall not come before Him. The class of liars, as it is written: He that speaks falsehood shall not be established before My eyes. The class of slanderers, as it is written: For You are not a G-d that has pleasure in wickedness; evil shall not sojourn with You — i.e., You art righteous, O L-rd, evil may not sojourn in Your habitation

• כת שקרנים

שפתי חיים מידות ועבודת ה' ח"א עמ' כ"א

שיש בכת הזה כמה סוגים יש שהשקר משמש להם כאמצעי לצורך מטרתם להשיג איזה רווח ממון או תועלת אחרת, ויש ששייכותם לכת זו נובעת מאהבת השקר גרידא, היינו שיש בהם משיכה וחיבה להשתעשע בחיי הדמיון והכזב ולהנות מהבלתי מציאותי, וכפי שהארכנו לבאר. הדבר מתבטא בכמה דרכים, הן בחוסר שמיעת דבר אמ והן בחוסר דויק בראיית האמת, וסופו שאדברא גם מעיז פניו להעיד עדות שקר בחבירו.

• כת ליצנים

שערי תשובה – שער שלישי אות קעו

החלק השלישי - מי שלועג תמיד לדברים ולפעולות ואין דעתו להבזות בעליהם, אך מרחיק הדברים שאין להרחיקם, ומרחיק תועלת הפעולות שיש תקוה לתועלתו, ועל זה נאמר (משלי יג, יג): "בז לדבר יחבל לו". ואמרו

(אבות פרק ד משנה ג): "אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום". והלץ הזה הביאהו למדתו הרעה, היותו חכם בעיניו, ופעמים שהביאה מדה הזאת את האדם לידי מינות להלעיג על מצוות, כענין שנאמר (תהלים קיט, נא): "זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי". והחלק השלישי הזה היא הכת שאינה מקבלת תוכחה, שנאמר (משלי ט, ח): "אל תוכח לץ פן ישנאך", ונאמר (שם פסוק ז): "יוסר לץ לוקח לו קלון", ונאמר (שם יט, כה): "לץ תכה ופתי יערים". והגורם אל הכת הזאת לבלתי שמוע מוסר, מפני שהמדה המביאה אל הלץ הזה היא מדת היות האדם חכם בעיניו, וכל כך משלה בו המדה הזאת עד שיתלוצץ לדעת זולתו, והיא המדה שאין לה תקוה, שנאמר (שם כו, יב): "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו".

The third category consists of those who constantly scoff at things and at actions without intending to shame those to whom they pertain, but repelling things which should not be repelled and keeping back the benefits of actions from which benefits may be anticipated. Concerning this it is said 'anyone who despises a thing shall suffer from it' and our sages said 'do not despise any man and you not take exception to any thing, for there is no man that does not have his hour, and there is no thing that does not have its place'. The scoffer is brought to his evil trait through being wise in his own eyes. And there are times when this trait can bring one to heresy to scoff at the commandments as it is said 'the proud have had Me greatly in derision, yet I have not turned aside from your commandments.' This third category is the class which does not accept reproof as it says 'do not reprove a scorner lest he come to hate you' 'he who corrects a scorner gets himself to shame' and 'when you correct the scorner, the simple will get prudent.' What disposes this class not to heed reproof is the traits which brings one into this category, a trait that impresses itself so strongly upon one that he comes to scoff at the judgement of others. This is the trait for which there is no hope, at is said, 'do you see a man that is wise in his own eyes? There is more hope for a fool than for him!'

מסילת ישרים פרק ה

אך השני, הנה הוא קשה מאד, והוא השחוק והלצון, כי מי שטובע בם, הוא כמי שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט ממנו. כי הנה השחוק הוא מאבד את לב האדם, שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה.

The second deterrent, however, laughter and levity, is very severe. He who is immersed in it is as one who is immersed in a great ocean, from which it is extremely difficult to escape. For laughter affects a person's heart in such a manner that sense and reason no longer prevail in him, so that he becomes like a drunkard or a simpleton, whom, because they cannot accept direction, it is impossible to advise or direct.

ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוש בשמן אשר ישמית ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם כן הלצון מפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שומעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל. ולא מפני חולשת הענינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה:

Scoffing has a sinister and depraving effect. As a shield that is anointed with oil causes the arrows that strike it to glance off without touching the body, so scoffing renders reproof and chastisement ineffective. A single sarcasm or jest is liable to blight most of the spiritual zeal and enthusiasm which a man may have acquired from the experience that taught him to be particular and scrupulous in his actions. As a result of ridicule he is apt to cast off all that he has learned so that there is no sign of it left in him, not because it is not instructive, nor because he lacks understanding, but because mockery has the power to destroy every vestige of conscience and reverence.

שפתי חיים שם

וכך אמרו: ליצנות אחת מאה תוכחות, מבאר הסבא מקלם ז"ל "תוכחות" מלשון "הוכחה" כלומר גם אם יהיו מאה הוכחות לדבר מסויים עד שאי אפשר לפרוך הוכחות אלו, מ"מ ע"י ליצנות אחת כל אותן הוכחות לא יעשו עוד שום רושם, כיון שאותה ליצנות הוציאה את האדם מן המציאות אל הבלתי מציאות. וגם אם יבואו עליו ייסורים מ"מ אף הם אין בהם כדי לנתק אותו מהבלתי מציאות, כיון שהוא שקוע בחיי בליצנות

גמ' עבודה זרה יח:

קשה ליצנות שתחילתה יסורים וסופו בליה

Mockery is serious, as it starts with suffering and ends with destruction

גמ' מגילה כה:

אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב כרע בל קרם נבו וכתיב קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו' רבי ינאי אמר מהכא לעגלות בית און יגורו

שכן שומרון כי אבל עליו עמו ובמרינו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבודו

R. Nachman said: All mockery is forbidden save gibing at idolatry, which is permitted, as it is written, Bel bows down, Nebo stoops and the text goes on, They stoop, they bow down together, they cannot deliver the burden, etc. R. Yannai learns the same lesson from here: The inhabitants of Samaria shall be in dread for the calves of Beth Aven, for the people thereof shall mourn over it and the Priests thereof shall tremble for it, for its glory, because it is departed from it. Read not 'its glory' [kevodo], but 'its burden' [kevedo].

• כת חנפים

במדבר ל"ה:ל"א-ל"ג

וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁוֹ רִצּוֹן אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יוֹמָתוֹ: וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנוֹס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: וְלֹא תוֹזְזִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יוֹזְזִיף אֶת הָאָרֶץ וְלֹאֲרֶץ לֹא יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שִׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם עֲפֹכּוֹ:

You shall not accept ransom for the life of a murderer, who is guilty of death, for he shall be put to death. You shall not accept ransom for one who has fled to his city of refuge, to allow him to return to live in the Land, before the kohen has died. And you shall not corrupt the land in which you live, for the blood corrupts the land, and the blood which is shed in the land cannot be atoned for except through the blood of the one who shed it.

רמב"ן שם פסוק לג

ובספרי (מסעי קסא) אמרו, ולא תחניפו את הארץ, הרי זו אזהרה לחנפין כי הזהיר מתחלה שלא נקח שוחד ברצחים, וחזר והזהיר שלא נחניף להם למעלתם או לתקפם וכבוד משפחתם בלי מקח שוחד, כי אם אנחנו נחניף להם הנה נחניף את הארץ והיא חנפה תחת יושביה:

The sages said in the Sifri, *Do not cause chanufa to the land* – this is a prohibition against flatterers. The relevance of the prohibition here is that at first the verse warns that we should not take bribes for murderers to escape their rightful punishment, and then it goes on and warns that we should not flatter murderers by freeing them because of their eminence or their power or their honour or their family, even without taking a bribe. And the pasuk then warns that if we show flattery to murderers, as a result the land will become unfaithful in the wake of its inhabitants.

שערי תשובה – שער שלישי אות קפז

וזה דבר כת החנפים. ענין הכת הזאת נחלק לתשעה חלקים: החלק הראשון - החנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חברו וכי החזיק בתרמית או כי יחטא איש בלשון הרע או באונאת דברים, ויחליק לו לשון הרע לאמר: לא פעלת און! המעט ממנו עון הנמנע מן התוכחה, שנאמר (ויקרא יט, יז): "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", ויוסיף לחטוא על אמרו: לא חטאת! כענין שנאמר (ירמיה כג, יד):

"והזקן ידי מרעים". והנה זה ביד החנף האויל עון פלילי, כי לא יקנא לאמת, אבל יעזור אחרי השקר, ויאמר לרע טוב, וישם חשך לאור, גם נתן מכשול לפני החוטא משני פנים: האחד - כי איננו נחם על רעתו, והשני - כי ישנה באולתו ביום מחר, כי הלל רשע החנף אותו על תאות נפשו, מלבד כי ישא עונש על הנזק אשר הזיק לאשר אשם לו החוטא, על צדקו מי אשר חטא לו, מלבד כי יענש על דבר שקר, שנאמר (תהלים ה, ז): "תאבד דוברי כזב", ונאמר (משלי יז, טו):

"מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם", כל שכן אם העול אשר בכף רשע חברו גלוי לרבים, כי באמור אליו החנף לפני בני אדם: זך אתה בלי פשע! חלל ובזה דת ודין:

שערי תשובה – שער שלישי אות קפח

וחייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת. ואמרו רבותינו (סוטה מא, א) על ענין אגריפס שהיה קורא בתורה וכשהגיע לפסוק זה (דברים יז, טו): "לא תוכל לתת עליך איש נכרי" זלגו עיניו דמעות, ואמרו לו:

אחינו אתה! באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה שחנפו לו לאגריפס. אף כי היושב על המשפט אין לו לפחד מאנוש ימות, שנאמר (דברים א, יז): "לא תגורו מפני איש". ויש בחלקי כת חנפים אשר במ החנף נספה ואבד בעון החנופה לבד, כאשר יתבאר:

שפתי חיים שם עמ' כ"ב

כת החנפים, החנופה אף היא מושתתת על שקר, כשרוצה האדם לקבל איזה דבר הרי הוא מחניף לנותן ע"י שמהללו ומשבחו אפילו בדברים שאינם אמת כלל. מדה מגונה זו רח"ל רווחת אצל הרבה אנשים בחיי היום יום, הללו הננים

להחניף לזולת ונהגים להיות מחונפים ע"י הזולת, אפילו שיודעים שהחנופה אין בה אמת וכולה שקר, ובכל זאת מתמוגגים מנחת לקבל את החנופה, זהו הדמיון!

• כת מספרי לשון הרע

גמ' ערכין טו:

ואמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון

Further, said Resh Lakish: What is the meaning of the Scriptural verse: If the serpent bite before it is charmed, then the charmer hath no advantage? — At some future time all the animals will assemble and come to the serpent and say: The lion attacks and devours; the wolf tears and consumes; but what profit hast thou? But he will answer: What benefit has he who uses his tongue?

רמב"ם הלכות דעות ו'ג'

מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא: Each man is commanded to love each and every one of Israel as himself as [Leviticus 19:18] states: "Love your neighbour as yourself." Therefore, one should speak the praises of [others] and show concern for their money just as he is concerned with his own money and seeks his own honour. Whoever gains honour through the degradation of a colleague does not have a share in the world to come.

שפתי חיים שם

וצרך להבין את השאלה מה יתרון לבעל הלשון, הרי אנו רואים שיש הנאה ומשיכה גדולה לדבר לשון הרע, עש שקשה מאד להגמל ממנו. ביאר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל שמעצם סיפור הלשון הרע אין הנאה, אלא ההנאה היא מכך שהוא חושב ומדמיין לעצמו שאם ישפיל את חבירו ויגלה בה את מומו בשה הוא יגדיל וירומם את עצמו ויתכבד בקלון, שהרי הוא עצמו נקי מכל אותם פגמים ומומים שסיפר על חברו. המשיכה לדבר לשון הרע נובעת מכך שאדם אינו מודד ובודק את עצמו איך הוא נראה באמת, מה הם מעלותיו וחסרונותיו, אלא הוא נוהג למדוד ולבדוק את עצמו כיצד הוא נראה בעיני הזולת, איך הזולת מעריך אותו ומה לא ימצא חן בעיניו. ומכך נובעת המשיכה לדבר לשון הרע על חבירו, שע"י כך שיגלה את חסרונותיו של חבירו ירומם את עצמו שהוא אינו כמותו. זוהי השאלה מה יתרון לבעל הלשון, אין לו שום תועלת והנאה ממשית, אלא הוא רק משלה ומרמה את עצמו שתהיה לו תועלת ע"י שיבליט את עצמו, זהו דמיון בלבד, אין יתרון לבעל הלשון אלא רק היזק כנשיכת הנחש. נמצא איפה, שגם מספרי לשון הרע הן אנשים שחיהם מושתתים על הכוזב והדמיון.

• דברי סיכום

נתיבות עולם ב – נתיב התוכחה – פרק א

כי אלו ד' כתות הם רחוקים מאמת מציאותו אשר הוא יתברך מחויב המציאות, ואלו ד' כתות הם רחוקים ונבדלים מאמת מציאותו. זה שאמר ד' כתות אינם רואים פני שכינה, כי הפנים הוא אמת מציאות הדבר שאין הדבר נמצא ונגלה רק בפנים שלו, ופני השכינה ר"ל אמת מציאותו ית' שהוא ית' מחויב המציאות לגמרי הם מורים על הגלוי שהוא המציאות כמו שהתבאר, ואלו ד' בפרט הם רחוקים מן המציאות ולכך אין רואין פני שכינה שהוא מחויב המציאות.

משנת ר' אליעזר פרק ז'

הכופר בטובתו של חבירו לסוף כופר בטובתו של מקום.

מכתב מאליהו ח"א עמ' 51

ככה הוא גם בענין כפירה בטובה. מי ששיאפתו חומרית, והוא מן הנוטלים, אשר לא יולכו להכיר טובה גם "לבסוף", כאשר יגיע לעולם האמת, גם אז יהיה כופר בטובתו של הקב"ה הוא יבין אז וידע, את צורך הכרת הטובה, ועד כמה גדול עונו מנשוא, אך לא יכול להרגיש בהודאה כי קנה לו את כח הנטילה וכה בא עמו הכח הזה אל בית עולמו.

שפתי חיים שם

וכך גם אדם שאין לו שייכות לאמת, הוא חי את חייו בחיי דמיון וכזב, איננו יכול לקבל את המציאות האמיתית של הקב"ה, מכיון שבעוה"ב ההנאה היא מהאמת – חותמו של הקב"ה אמת, כדוגמת החותם המעיד של שייכותו לבעל החותם, כך במחיצתו של הקב"ה יכולים להמצא רק אנשי אמת שמשייכים אותם לחותמו של מלך. נמצינו למדים עד כמה חשוב להיות דבוק למידת האמת שעל ישה נזגה לקבל לני השכינה. מו"ר אמר שאחת הדרכים בלימוד המוסר היא לעמוד על נקודת האמת, האדם כשלעצמו מלא תירוצים ונגיעות כל מעשיו, ורוב התירוצים להצדקת מעשיו הם דמיוניים ורחוקים ממידת האמת, ולפיכך ראשית לכל צריך האדם לעמוד על עצמו לראות את האמת במעשיו, כי איך יבנה את עצמו אם הוא מרמה את עצמו, ורק ע"י שישייך את עצמו למדת האמת יזכה להיות אדם של אמת, ואז יוכל לעלות ולהתעלות במידותיו ובהנהגותיו. העבודה היא רבה, לא מעריכים מספיק את מידת האמת, חושבים שאמת פירושה רק לדבר דברי אמת, אבל כפי שלמדנו כל דמות האדם ומהותו צריכה להיות אמת, על האדם להיות חיי אמת, ולסלוד סלידה מוחלטת מחיי דמיון של שקר, להיות כנה ומציאותי עם עצמו, ע"י זה הוא יזכה להכין את הכלים לקבלת פני השכינה. מדה טובה ממדת פורענות, אם החי חיי שקר מרחיק את עצמו מפני השכינה, על את כמה וכמה הזוכה להיות איש אמת כמה הוא זוכה לדביקות בפני השכינה.